

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 3 (P3)

PUDUNGWANA 2009

MATSHWAO: 100

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 7.

DITAELO HO BAHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Moqoqo	(50)
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele	(30)
KAROLO YA C:	Ditema tsa kgokahano tse kgutshwane	(20)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Bahlahlobuwa ba lokela ho araba potso e le NNGWE karolong e nngwe le e nngwe.
4. Qala karolo e nngwe le e nngwe leqepheng le letjha, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
5. Mohlahlobuwa o tlameha ho etsa **moralo wa ho ngola** (ka ho iketsetsa mmapa wa monahano, daekramo, tjhate e bontshang tatellano ya mehopolo kapa ho etsa feela lenane la dintlhakgolo tseo a tlang ho ngola ka tsona). Mohlahlobuwa o lokela hore a be a lekole botjha mosebetsi wa hae ka **ho o bala hape**, ho o nahanisisa, **ho o hlaola diphoso**, le ho nehelana ka sehlahiswa se phethetsweng. Ha mohlahlobuwa a hlaola diphoso a sebedise potloloto/pensele. Moralo o etswe ditemeng tsohle.
6. Meralo yohle e totobatswe hantle hore ke meralo, pele ho hlahiswa tema e ngolwang.
7. Mohlahlobuwa o eletswa ho sebedisa metsotso e 80 a araba KAROLO ya A, metsotso e 40 KAROLONG ya B le metsotso e 30 a araba KAROLO ya C.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
- ELA HLOKO: Ngola sehlooho sa moqoqo oo o o kgethileng. Moo o sa fuwang sehlooho, iqapele sehlooho sa hao.
9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.
10. Bolelele ba ditema tse hlahiswang e be:
KAROLO YA A:	Moqoqo – mantswa a 400 – 450
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele – mantswa a 180 – 200
KAROLO YA C:	Ditema tsa kgokahano tse kgutshwane – mantswa a 100 – 120
11. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

KAROLO YA A: MOQOQO**POTSO YA 1**

Kgetha sehlooho se le **SENG** mme o ngole moqoqo wa bolelele ba mantswe a 400 ho isa ho a 450. Hopola ho etsa moralo jwalo ka ha ho boletswe le ho boela o bala moqoqo hape ho lokisa diphoso.

- 1.1 Dikolo tse ngata Afrika Borwa di thulana le bothata ba baithuti ba tlang dikolong ba kwetlile dibetsa. Lefapha la Thuto le sisintse hore baithuti ba phenyekollwe pele ba kena meahong ya dikolo. Tshisinyo ena e arotse setjhaba dikoto tse pedi: sekoto se seng se re e ntle mme e tla tlisa tshireletso e hlokehang dikolong, athe se seng sona se re ke tshisinyo e mpe hoba se e bona e le kgahlanong le ditokelo tsa botho. Ngola moqoqo moo o hlahisang mahlakore a mabedi a kangang ka sehlooho sena: **Baithuti dikolong ba lokela ho phenyekollwa.**

[50]

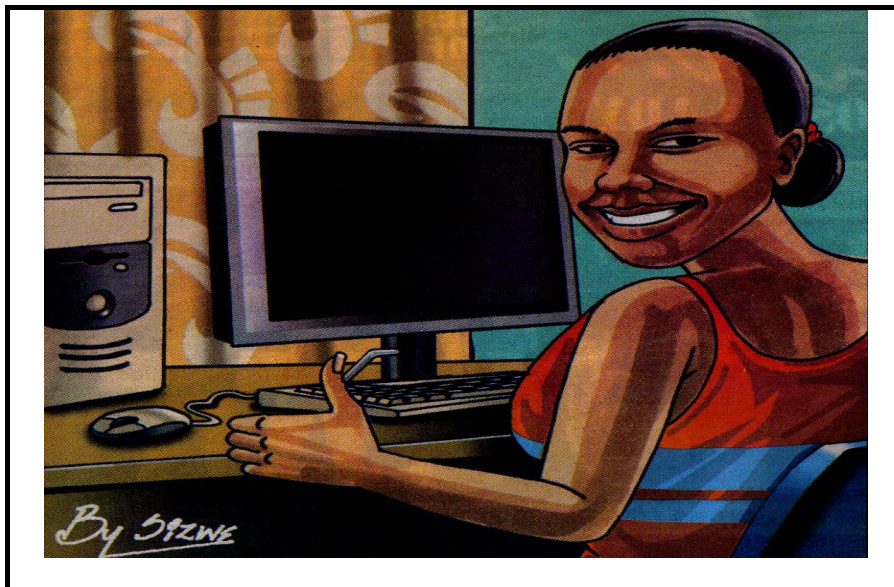
KAPA

- 1.2 Baithuti ba Kereite ya 12 ba selemo sena ba a tshepisa; ba sebetsa hantle. Sekolo se se se ile sa ba etsetsa mokete wa semetletsa wa tumedisio ya bona ka lebaka la tshebetso ena ya bona e tshepising. O moithuti wa Kereiti ya 12 sekolong sena mme o ne o le teng mohla letsatsi leo le leholo. Ngola moqoqo mme o phete ka moo mokete oo o ileng wa tsamaya ka teng. Sehlooho sa moqoqo e be, **Nke ke ka lebala tsa ona mokete.**

[50]

KAPA

- 1.3

[E qotsitswe lesedinyaneng la *Daily Sun* la 29 Motsheanong 2008]

Mafelong a selemo sena o tla fihlella sepheo sa hao sa pele sa tseo o ikemiseditseng ho di fihlella bophelong ba hao; o tla be o qetela dithuto tsa hao tsa makgaolakang tsa Kereite ya 12. O sa ntse o na le maikemisetso a maholo; o lakatsa ho fihlella tse itseng bophelong ba hao. Ngola moqoqo oo ho wona o qaqisang dipheo tsena tsa hao le ka moo o ikemiseditseng ho di fihlella ka teng. Sehlooho sa moqoqo wa hao e be: **'Tseo ke di labalabellang bophelong kamora Kereiti ya 12.**

[50]

KAPA

- 1.4 Ke dilemo tse leshome le metso e mehlano Afrika Borwa e ne e fumane demokerasi. Le ha ho le jwalo demokerasi e na le diphephetso tsa yona; kajeno re na le batho le mekgatlo e lwanelang le ho sireletsa ditokelo tsa diphoofolo. E dumela hore batho ba sotla le ho bolaya diphoofolo ka sehloho. Ebe diphoofolo di na le ditokelo tse lokelang ho sireletswa? Wena o e bona jwang taba ee ya ditokelo tsa diphoofolo? Ngola moqoqo oo ho wona o hlahisang ntlhakemo ya hao tabeng ena. Sehlooho sa moqoqo wa hao e be: **Na diphoofolo di na le ditokelo?** [50]

KAPA

- 1.5 Afrika Borwa e tobane le bothata ba bananyana ba tsamayakang mebileng ka phirimana ba hweba ka mebele ya bona ka ho kena diketsong tsa thobalano. Sena se beha maphelo a bona tsietsing e kgolo. Ngola moqoqo ka sehlooho sena: **Tsietsi eo banana ba hwebang ka mebele ba iphumang ba le ho yona.** [50]

KAPA

- 1.6 Lefu la kwatsi ya bosollahlapi kapa phamokate (HIV) le utlwisa bohloko mme le tetebetsa batho ba bangata maikutlo. Lebaka la sena ke tlhokeho ya pheko ya lefu lena. Se nyahamisang le ho feta ke ho re tlhahisoleseding le dipalopalo tse ipetsang kgafetsa masedinyaneng, di bontsha hore lefu lena le ntse le nama ho e na le ho re le ye ka theko. Ngola moqoqo oo ho wona o lokodisang mabaka a etsang hore lefu lena le name Afrika Borwa. Sehlooho sa moqoqo e be: **'Mabaka a ho nama ha lefu la HIV le AIDS Afrika Borwa.** [50]

KAPA

- 1.7

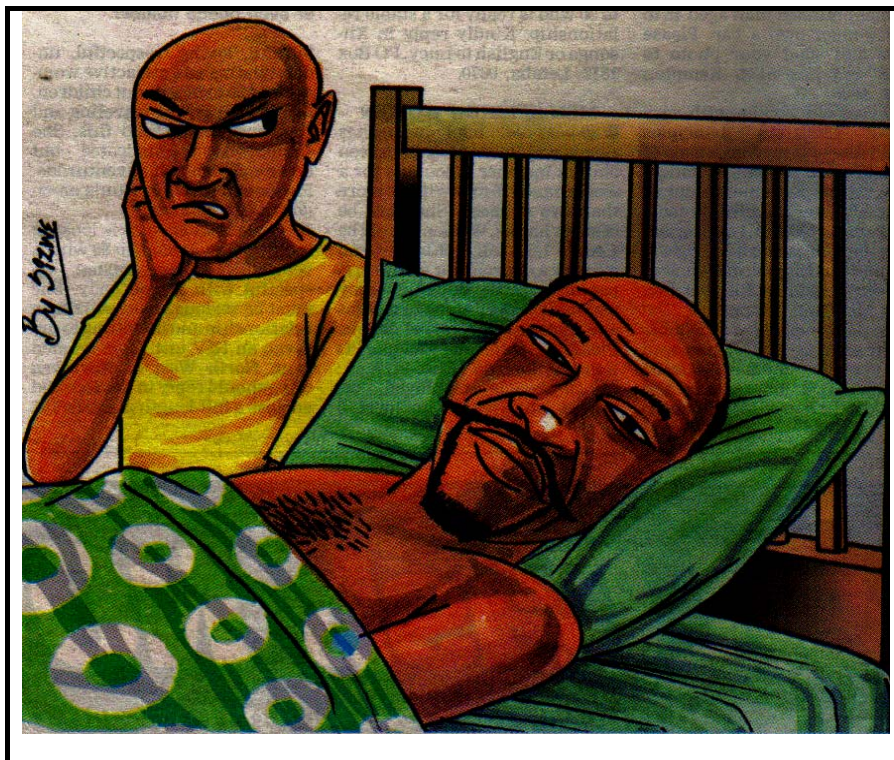

[E qotsitswe lesedinyaneng la *Daily Sun* la 14 Phato 2006]

Hlahlobisisa setshwantsho se ka hodimo ebe o etsa qeto hore se bolela eng. Ha o se o fihletse qeto eo, ngola moqoqo oo ka wona o bolelang seo setshwantsho se se hlahosang. Neha moqoqo wa hao sehlooho. [50]

KAPA

1.8

[E qotsitswe lesedinyaneng la *Daily Sun* la 18. Loetse 2006]

Hlahlobisisa setshwantsho se ka hodimo ebe o etsa qeto hore se bolela eng. Ha o se o fihletse qeto eo, ngola moqoqo oo ka wona o bolelang seo setshwantsho se se hlalosang. Neha moqoqo wa hao sehlooho.

[50]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:****50**

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE**POTSO YA 2**

Kgetha mme o ngole tema e le **nngwe** ya bolelele ba mantswe a 180 ho isa ho a 200 (dikahare feela). Hopola ho etsa moralo wa tema ya hao, le ho boela o e bala hape ho lokisa diphoso.

- 2.1 Bukana ya hao ya Boitsebiso eo e leng kgale o e emetse e fihlile. Ho fihla ha yona ho o memetse maswabi ho e na le thabo. Bukana ena e na le diphoso tse nyekisang pelo. Sefane sa hao se ngotswe hantle empa mabitso ona ke ao o qalang ho a bona. Athe senepe sona ke sa motho eo o sa tsebeng hore o phela ho lefe lefatshe. Boemo bona bo tjena ba ditaba bo tla thisisa merero ya hao ya selemo se tlang. **Ngolla** mookamedi wa Lefapha la tsa Selehae **lengolo** leo ho lona o itelang ka diphosohadi tsena. [30]

KAPA

- 2.2 Lenaneo la mmuso le thusang batjha ho iqalla mesebetsi, le thusitse mokgatlo wa lona ka dikeletso le ditjhelete tse entseng hore le ithehele kgwebo ya ntlo ya baeti. Ntlo ena ya baeti e sebakeng se setle, se haufi le ditshebeletso tse ngata. Le eelletswe hore batho ba bangata ha ba so tsebe ka ntlo ena ya lona ya baeti. Ka lebaka lena mokgatlo o o kopile ho **ngola broutjhara** bo hlakileng, bo nang le dintlha tse tsebisang le tse hohellang baeti le setjhaba ka kakaretso kgwebong ena ya lona. [30]

KAPA

- 2.3 O mongodi mokgatlong o hlokomelang bana ba dikgutsana motseng wa heno. Le sa tswa ba le kopano ya kgwedi, moo le neng le buisana, hara tse ding ka thuso e fuwang mokgatlo ke borakgwebo le polokeho ya dikgutsana tsena moo di dulang teng. **Ngola metsotso** ya kopano ya tsatsing leo. Metsotso e be le **lenanetsamaiso** le nang le dintlha tse 3 (ho sa balellwe dintlha tsa lenanetsamaiso tse tlwaelehileng) tse ntjha ho kenyeleditswe tse pedi tseo o seng o di filwe. [30]

KAPA

- 2.4 Sekolo sa heno e bile se seng sa tse ithommeng pele pokelletsong ya dithuso tse neng di etsetswa mahlatsipa a ditlhaselo tse neng di lebisitswe ho baditjhaba. Ka lebaka leo sekolo sa heno se ile sa kotjwa ho kgetha baithuti ba leshome, ba tla thusa mekgatlo e fapaneng ho aba dithuso tseo dikampong tse pedi tsa mahlatsipa ao. Jwalo ka ha o ne o le e mong wa baithuti bao, mosuwelhoo ho o kopile ho **ngola tlaleho/raporoto** e qaqisang ka botlalo maemo dikampong tseo le kamoo dithuso di ileng tsa ajwa kateng. [30]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 30

KAROLO YA C: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE**POTSO YA 3**

Kgetha mme o ngole tema e **le nngwe** ya bolelele ba mantswe a 100 ho isa ho a 120. Hopola ho etsa moralo wa tema ya hao, le ho boela o e bala hape ho lokisa diphoso.

- 3.1 Motseng wa heno moo o leng lekhanalara teng, baahi ba jella kgwebeleng sa leeba. Botlokotsebe bo jele setsi. Lekgotla la motse mmoho le sepolesa sa selehae, ba rerile ho epa pitso mabapi le taba ena. **Ngola phousetara** e tsebisang baahi ka pitso eo. Dintlha tsohle tsa bohlokwa di totobatswe phousetareng eo. [20]

KAPA

- 3.2 Lebenkele la batswadi ba hao le neng le ruthuthilwe ke mollo, le boetse le tsoitswe mme le bile le letle ho feta pele. Kgweding ena e tlang ho tla be ho entswe mokete wa semetlets'a wa ho le bula. Ngola **karete ya memo** eo ka yona o memelang motswalle wa hao moketeng oo. [20]

KAPA

- 3.3 Mokopi wa sekgeo sa mosebetsi seo khampane ya hao e neng e se phatlaladitse, o lokela ho tla tlhahlobong/inthaviung e malebana le sekgeo seo sa mosebetsi. O founne a bolela hore ha a tsebe sebaka seo khampane ya lona e leng ho sona. Mo ngolle o mo nehe **ditshupiso** tse tla mo tataisa hore a fihle hantle khampaneng eo ya hao. Ditshupiso tseo o mo nehang tsona di mo tataise hantle ho tloha boemelong ba dibese (renkeng) mme di be le matshwao a kang meaho, mabitso a diterata jj a tla etsa hore a fihle ha bonolo ho lona. [20]

KAPA

- 3.4 Ho fihlile moditjhaba ya ratang ho ithuta mokgwa wa ho pheha wa Basotho. Moditjhaba eo o kopa ho hlaloeswa hore papa e phehwa jwang. Ngola ditaello moo o hlaloesang hore papa e phehwa jwang. Qala moo o behang pitsa ifo. [20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 20

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 100